

Dokumentasjonsvedlegg

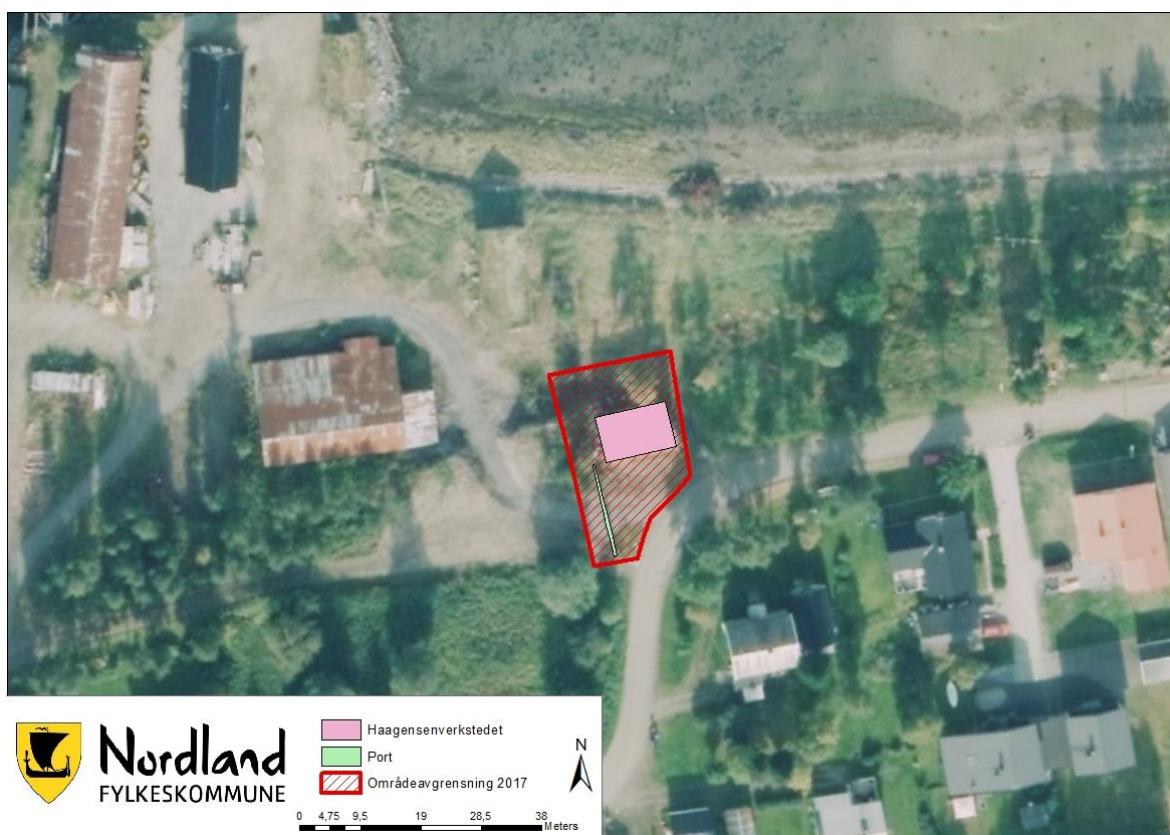
**Haagensenverkstedet, Sandbakkveien 10, gnr. 43/
bnr. 1334, bnr. 94, bnr. 6, bnr. 66 og bnr. 1231
Rognan, Saltdal kommune**

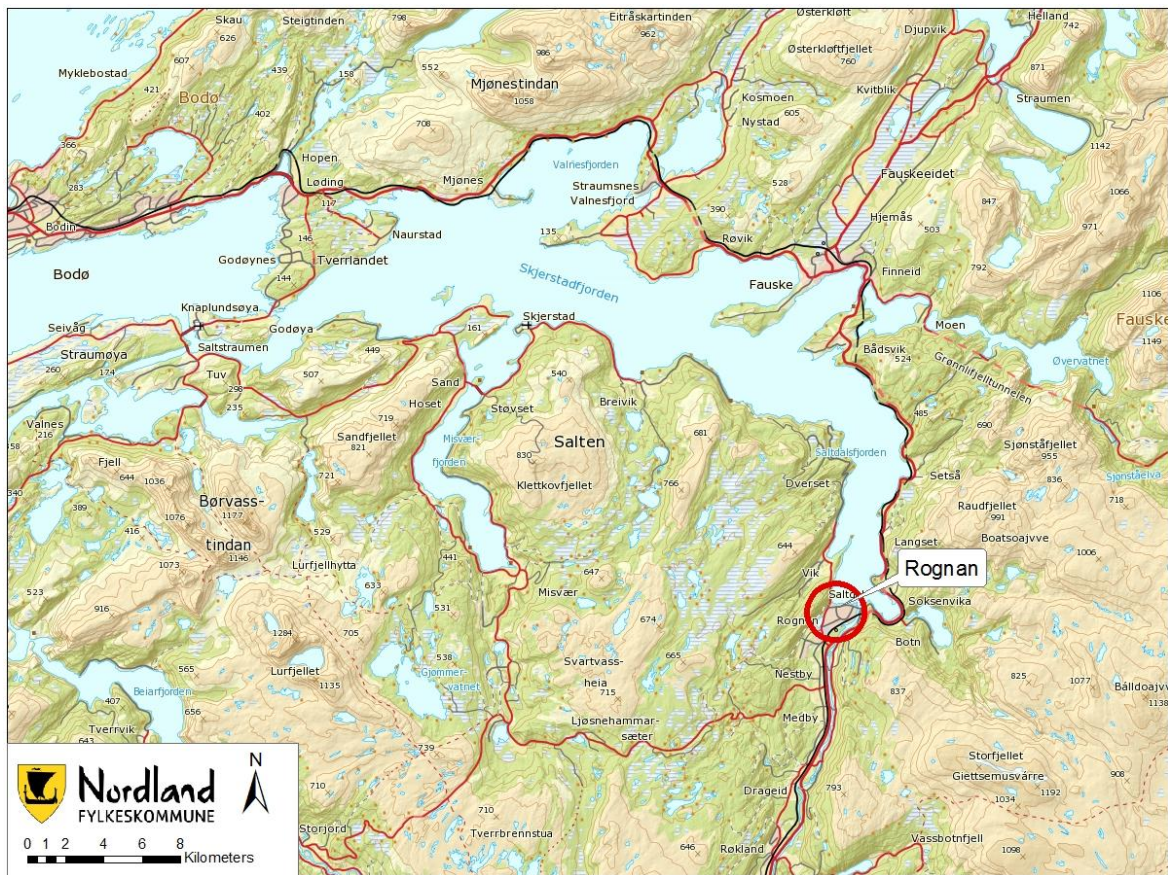

Nordland
FYLKESKOMMUNE

INNHold

1. BESKRIVELSE AV FREDNINGSOBJEKTET
2. HISTORIKK
3. KULTURMINNEFAGLIG VURDERING
4. EIENDOMSFORHOLD OG REGULERINGSMESSIG STATUS
5. TEKNISK TILSTAND
6. TEGNINGER, OPPMÅLINGER OG ANNEN DOKUMENTASJON
7. LITTERATUR

1. BESKRIVELSE AV FREDNINGSOBJEKTET

a) Eksteriør

Haagensenverkstedet har fasade mot sør, mot Sandbakkveien. Bygningen er i én etasje med saltak tekket med bølgeblikkplater. Stilen er modernistisk, hovedsakelig med elementer fra siste del av historismen i Norge mellom 1900-1920, samt med noen funksjonalistiske trekk. Et av bygningens mest funksjonelle trekk er at den består av kun ett rom med store vinduer som slipper mye lys inn i verkstedet. Bygningen er rektangelformet, og har ytre mål på 1115 x 700 cm. Høyden på bygget er 5,4 meter fra bakken til gavlspiss, og 2,8 meter fra bakken til raft.

Byggematerialet er hovedsakelig «Oscar-stein», som har fått navn etter murmester Oscar Kristiansen som kom fra Rognan og etablerte seg her i 1910 etter å ha gått i murmesterlære i USA. «Oscar-stein» er en type fasadestein i støpt betong som er formstøpt med utvendig mønster. De støpte fasadesteinene er lik murverkstypen «rustika», som er karakterisert av grovt tilhugde steiner med varierende overflate som stikker noe ut fra resten av murlivet. Baksiden av verkstedet er imidlertid utført i en annen type glattere betongstein.

Bygget har to dører som ligger på tvers ovenfor hverandre på henholdsvis nord og sørsida. Døra på forsida (sør) er ei rød tofløyet panelt tredør som er 1,5 meter bred. Dette er ikke den opprinnelige, men ei erstatning som ser ut som den originale. Døra på baksida (nord) er ei enkel rød malt panelt tredør, 1,1 meter bred.

De støpte mønsterdetaljene på de støpte sålbenkene under vinduene bærer preg av slitasje.

Det er vinduer på alle sider av verkstedet. Vinduene er trefags med tredelte glassrammer og horisontale sprosser utvendig malt i rødt. Vindusåpningene har en buet øvre kant av murstein, og markert forskjellig fra betongsteiene i veggflatene. Dette går igjen også over dørene. Vinduenes nedre kant har en støpt sålbenk med fint utformede mønsterdetaljer. Disse går igjen i den støpte sålen under nederste omfar med «Oscar-steinen». Øverste del av denne

sålen har også et tvinnet båndmønster. Mønsterdetaljene går ofte under betegnelsen "egg and dart", det vil si eggformete ornamenter med vekselvise pil-elementer. I tillegg finnes en tretrinns gesimsavtrapping under raft og i møne, samt som avslutning på pipa.

Mønsterdetaljene med navn "egg and darts" nederst, med båndmønster over, på den støpte sålen.

Fasade mot sør.

Fasade mot øst

Fasade mot nord.

Fasade mot vest.

Fasaden mot nord er ikke utført med «Oscarstein». Her er det betongstein med plan overflate og det er heller ikke detaljer rundt vindu og dør. Det er tydelige spor etter et tilbygg på nordsiden, noe historiske bilder også bekrefter (se side 20).

Til venstre: Hoveddør. Til høyre: Bakdør

b) Interiør

Bygningen består av én etasje, samt kaldloft. Se vedlagte tegninger.

Innvendig består verkstedet av ett rom med vinduer på alle sider. Det er to vinduer på østveggen, ett på nordveggen og vestveggen, og tre på sørveggen. Både vegger og gulv er i betong. Taket i hovedrommet er i tre.

c) Uteområdet

Haagensenverkstedet ligger ca. 30 meter fra strandkanten i området som kalles Østerfjæra på Rognan. Området rundt bygningen består av en gruslagt parkeringsplass i sør, samt en vei på østsida av bygningen som fører ned til fjæreamrådet. I vest grenser verkstedet mot "Verftstomten", som er eid av Saltdal kommune, hvor blant annet "Dragesaga" er lokalisert. Mot sørøst er det et boligfelt.

Verkstedet ligger like nord for Sandbakkvegen.

Haagensenverkstedet, naboeiendom mot vest eies av Saltdal kommune.

Foto av Haagensenverkstedet tatt mot vest-norvest. Eiendom i bakkant eies av Saltdal kommune. Fredningsområdet går fram til 3,5 meter utenfor/vest for gjerdet/porten. Dvs. 1 meter vest for hovedporten når denne står oppe. Området avgrenses en meter sør for gjerdets sørlige stolpe. Denne eiendommen eies av et boligsameie.

d) Porten

Sørvest for verkstedbygningen står porten til Drageslipen, samt deler av gjerde. Porten består av to sirkulære stålpilarer, som har vært hvitmalt, på hver side av selve porten. Det er to rektangulære dører i porten som har avrundede kanter. Portdørene består av rør- og netting og er utformet med logoen til Drageslipen i midten.

Sør for den sørlige stålpilaren er det en portåpning med et stålrør som går over til en litt smalere stålpilar, som også har vært hvitmalt. Her er det ei mindre dør som fungerte som personalinngang. Ut fra den smalere stålpilaren, i retning mot sør, fortsetter gjerdet ca. to meter, før det avsluttes med en smal rustfarget stålpilar. Ut fra den nordligste hvitmalt stålpilaren fortsetter gjerdet ca. tre meter mot nord før det avsluttes med en mindre rustfarget stålpilar. På denne delen av gjerdet er noe av nettingen ødelagt.

Hovedporten, bilde tatt mot vest.

Logoen til Drageslipen.

Porten inn til Drageslipen, Haagensenverkstedet til høyre.

Deler av nettingen i den nordligste delen av gjerdet er ødelagt.

Den sørligste delen av gjerdet, med personalinngangen til høyre.

2. HISTORIKK

Saltdal har en svært lang historie tilknyttet trebåtbygging, og her har det i flere hundre år blitt bygget alt fra småbåter til jekter. De store furuskogene var en viktig forutsetning for dette, og ved aktiv skjøtsel av skogen begynte båtbyggernæringa i Saltdal å vokse mot slutten av 1800-tallet. En annen fordel Saltdal hadde framfor andre distrikter, var at mye av skogen var nokså lett tilgjengelig. Markedet for saltdalsbåtene var hovedsakelig fiskerinæringa i Nord-Norge. Fra 1900-tallet ble det vanlig med fartøybygging i naustene i fjæra på Rognan. Blant annet ble Rognan Patentslip etablert i 1914, på den såkalte "Verftstomten".

Ifølge "Tjærelukt og Hammerslag" ble Haagensenverkstedet trolig etablert i 1915 av Magnus Haagensen, som drev verkstedet sammen med sin bror Klaus. Verkstedet var i drift fram til tidlig på 1960-tallet. Ifølge «Saltdal Gård og Slekt bind 4» sto brødrene som eiere av blant annet «Bruk 182 Brunvoll», hvor verkstedet sto. Eiendommen ble skjøttet til Klaus' mindreårige sønn Nils i 1934.

Ifølge «Saltdal Gård og Slekt bind 4» ble Haagensenverkstedet bygget i løpet av tidlig 1920-tall på denne eiendommen, som senere ble skilt ut. Bygget omtales her som «Smia», og var en bedrift som ble etablert i forbindelse med framveksten av Rognan Patentslip (1918). Drifta var den gang basert på oppdrag fra denne.

Haagensenverkstedet ca. 1925, tilbygget mot nord er godt synlig. Fotograf: Ingard Markussen.

Det har ikke vært mulig å finne fram til hvem som var arkitekt for bygget, men bygningen ble murt opp med den såkalte "Oscar-steinen" – utviklet og produsert av den lokale murmester Oscar Kristiansen, som etablerte sin bedrift i 1910 på Rognan.

Bygningen var helt fra begynnelsen utformet til bruk som verksted for båtmotorer og andre fartøysrelaterte tekniske/mekaniske installasjoner.

Haagensenverkstedet var et motorverksted, med reparasjon og vedlikehold av båtmotorer som hovedbeskjeftigelse. Før 1950-tallet var dette et av få verksteder i Nord-Norge som hadde tilstrekkelig kompetanse og utstyr til å jobbe med båtmotorer og andre mekaniske innretninger. Det var en omfattende virksomhet i verkstedet, og det betjente et område som strakte seg fra Trøndelag til Finnmark. Å montere motor med tilhørende utstyr var arbeidskrevende. I tillegg var det lite ferdig utstyr å få kjøpt, noe som betydde at svært mye utstyr ble laget i Haagensenverkstedet. I tillegg til motorer, monterte verkstedets mekanikere også linespill og garnspill med mekanisk drift til fiskebåtene. (Kristiansen og Linde 2006: 110ff.)

Fra midten av 1970-tallet har Haagensenverkstedet stått uvirksomt. Verkstedet har hele tiden vært i privat eie. Det har hovedsakelig hatt funksjon som lager. Opp gjennom årene har verkstedet flere ganger vært utsatt for hærverk, som blant annet vindusknusing.

Som del av verdiskapingsprosjektet «Den verdifulle kystkulturen i Nordland» ble det i 2010 i prosjektet «Rognanfjæra – Vern gjennom bruk» startet opp arbeid med å dokumentere innhold (bl.a. verktøy/redskaper) og bruken av Haagensenverkstedet. Arbeidet besto blant annet i å rydde lokalet for tidligere opplagret materiell som ikke hadde noe med verkstedet å gjøre. Det ble foretatt katalogisering av maskiner, redskaper, dokumenter, smådeler etc., samt foretatt oppmåling og fotografering. Det ble samtidig gjennomført filming av verkstedet og utført diverse intervjuer. I den sammenheng var det ønskelig å få i gang maskineriet i verkstedet, og det måtte da kobles til strøm, noe som ble utført av autorisert firma og elektriker med kjennskap til gamle elektriske anlegg.

Arbeidet med å dokumentere Haagensenverkstedet ble fullført høsten 2011.

3. KULTURMINNEFAGLIG VURDERING

Haagensenverkstedet har en meget framtrедende plass i historien om бåtbyggertradisjonene i Saltdal. Det er et vesentlig teknisk-industrielt kulturminne fra det 20.århundre som er sterkt knyttet til norsk kystkultur.

Haagensenverkstedet er en av de få gjenværende bygningene fra det som i sin tid var et av de største бåt- og fartøybyggemiljøene i Norge. På Rognan arbeidet opptil 220 mann i denne industrien. Med på å gjøre verkstedet ekstra sjeldent og representativt er det bevarte interiøret og utstyr/redskaper. Bygningen innehar derfor stor grad av autentisitet, har bevart stor grad av opprinnelighet og innehar stor dokumentasjonsverdi.

Verkstedet spiller en viktig rolle i fortellingen om de århundrelange tradisjonene med бåtbygging i Saltdal, og Rognans utvikling fram mot nyere tids бåtbyggerkompetanse og fartøysrelatert virksomhet. Verkstedet er også et viktig tidsvitne fra en periode hvor utviklingen gikk rivende fort, ikke bare innen bransjen Haagensenverkstedet var involvert i, men også i forbindelse med satsingen på en rekke typer industri som et ledd i moderniseringa av Nord-Norge.

Vinduer med vindusbuer; raft og møne med den karakteristiske tredelte gesimsavtrappingen.

Dette kommer også til uttrykk i materialbruken i bygningen, som er den lokale varianten av en betongsteintype vi må kunne anta er inspirert av opphavsmannen Oscar Kristiansens opphold og læretid som murmester i USA. Han etablerte sin murmestervirksomhet på Rognan

i 1910, og her ble «Oscar-steinen» skapt. Haagensenverkstedet er en av tre (muligens fire) bygninger som helt eller delvis er oppført med denne steintypen på Rognan.

Verkstedet er dermed ikke bare vitnesbyrd om egen virksomhet, men også et resultat av utviklingen innen båtbyggertradisjonene på Rognan. Det ble etablert som følge av en større virksomhet på Rognan; nemlig Rognan Patentslip. I tillegg er verkstedet et resultat av datidas akselererende industrialisering i samfunnet og visjoner om muligheter tilknyttet industrialiseringen. I tillegg er Haagensenverkstedet et vitnesbyrd om 1900-tallets modernisering tilknyttet motoriseringen av landets fiskeflåte.

Haagensenverkstedet er en unik kilde til dokumentasjon av arbeidsforhold innen denne delen av verkstedindustrien og av dens tekniske utvikling fra 1920-tallet fram til 1960-tallet. Samtidig er verkstedet et vitnesbyrd om framtidstroa på stedet i hele den samme perioden, med elementer fra deler av flere virksomheter; både Oscar-steinen, Rognan Patentslip, Drageslipen og egen virksomhet. Dette var foretak som hadde vokst fram gjennom samme tro på framtida for både fiskeflåten og kystfrakteflåtens eksistens som grunnlag for det meste av industri på stedet.

Samtidig bærer verkstedet i seg fortellingen om lange tradisjoner innen båtbygging og relatert virksomhet, samt den hurtige utviklingen av båtbyggingen på Rognan i første halvdel av det 20. århundre. Haagensenverkstedet var en stor del av virksomheten som fant sted i Rognanfjæra og var viktig i forhold til å utruste fartøyene som ble bygd her.

Ut fra de verdier som er nevnt ovenfor er det ønskelig å verne Haagensenverkstedet mot glemsel og forfall som kulturminne. Nordland fylkeskommune merker seg støtte fra Saltdal Historielag og Salten Veteranbåtlag, samt Fortidsminneforeningen, avd. Nordland, i arbeidet med å frede Haagensenverkstedet.

I Saltdal kommunes vedtatte kommunedelplan for Østerfjæra, hvor verkstedet ligger, er området regulert til utvikling av småskala håndverksbedrifter. I en slik sammenheng vil Haagensenverkstedet framstå som et viktig bindeledd mellom gammel og ny virksomhet knyttet til håndverk i området. Samtidig vil verkstedet være en viktig historieformidler med tanke på Rognans og Saltdals båtbyggertradisjoner, og verkstedets plassering i tilknytning til Østerfjæra gir det en utvidet opplevelsverdi.

4. EIENDOMSFORHOLD OG REGULERINGSMESSIG STATUS

Eiendommens adresse er Sandbakkveien 10, 8250 Rognan. Som eier står oppført Paal Robert Haagensen, Sandbakkveien 17, 8250 Rognan. Eier av søndre og vestre del av fredningsområdet er Saltdal kommune, Kirkegata 23, 8250 Rognan. Ca. 3,5 kvadratmeter av fredningsområdet, mot sørvest, går inn på gnr. 43, bnr. 6. Hovedeier er her Ei Eiendom AS, Sørgrenda 1, 8250 Rognan. Eiendommen er seksjonert og vil bli delt opp i flere seksjoner, og det vil bli stiftet et sameie.

Området verkstedet ligger i er ifølge kommunedelplan for Rognan sentrum regulert til småskala industri/håndverk (pkt. I2 – Småskala industri/håndverk). Kommunedelplanen ble vedtatt av Saltdal kommunestyre 18.04.05 i sak 050/05.

5. TEKNISK TILSTAND

Haagensenverkstedet står på morenegrunn med noe tilfylte masser, og har støpt bankett med sparestein og utført med liggende bordforskaling. Verkstedet har dobbel mur og begge vanger er av støpt betongstein. I august 2012 ble det gjennomført en ytre tilstandsgjennomgang av bygningen, gjort av murmester Viggo Ballo, med beskrivelse av skader og slitasje.

Det finnes til sammen fem typer stein:

1. «Rockface» overflate (Oscarstein) i størrelse: L = 590 mm, H = 200 mm, D = 100 mm.
2. Baksida av huset består av samme format, men med slett overflate.
3. Sokkelen har to border. Nedre bord samt sålebenker på vinduene har samme mønster og format: L = 200 mm, H = 55 mm, D = 100 mm.
4. Øvre bord har samme format, men annet mønster.
5. Gesimser, vindusoverdekninger og pipe har samme småformat, men har slett overflate.

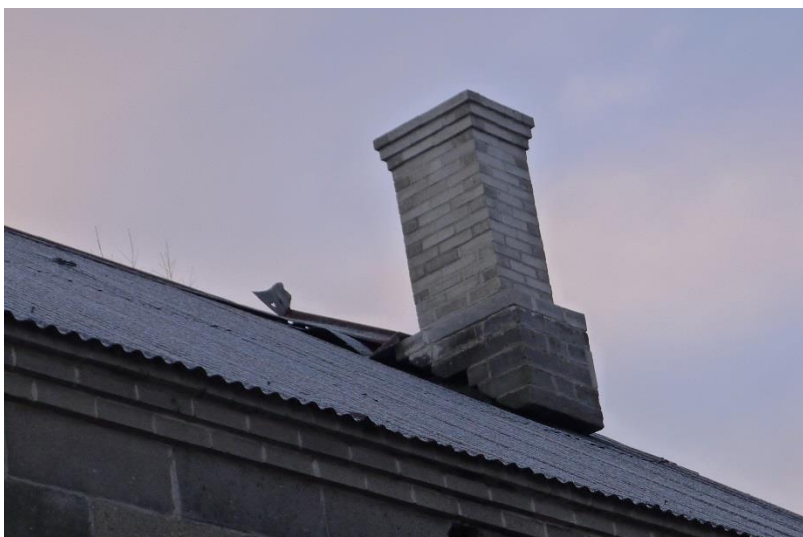
Fugene er lett inntrukket og har glatt overflate. Det vises kalkperler i noen fuger. Det er nok så sikkert brukt en hydraulisk kalkmørtel eller hybridmørtel (kalk/ement mørtel).

Bygningen har hatt ulike typer skader. Det var forvitringsskader og frostskafer på sokkelen over grunnmuren. Det var mye skader på bordene, særlig på langveggen mot veien. Det var riss og setningsskader, hovedsakelig på veggflatene rundt vinduer og overdekninger, mens det knapt er riss i grunnmuren. I pipa var det en lang, vertikal sprekk, noe som trolig har skjedd etter en pipebrann. En del av fugene hadde forvitringsskader, særlig på gavlveggen mot vest. Grunnmuren på baksiden, under dørstokken, hadde en del vann- og frostskafer.

Sprekk over hovedinngangen.

Det ble i perioden 2013-2016 gjennomført en del tiltak for å utbedre skadene. En del riss i stein og fuger ble utbedret ved å fylle risset med mørtel. En del stein ble erstattet med ny stein (sages/meisles ut). Tilstandsgjennomgangen fra 2012 viste at 60 stein måtte skiftes i nedre bord, 30 i øvre bord, 12 stk. «rockface» (Oscarstein) stor stein måtte byttes, 8 store slette stein på baksida, og 180 små stein med slett overflate. Dette var inkludert murpipa, da det ikke var mulig å gjenbruke noe av pipesteinen. Pipa ble demontert og bygd opp igjen med kopistein.

Den ferdige pipa i 2015.

Verkstedbygningen har til sammen sju stykker trefags vinduer som er inntrukket og innpusset i vegg. Her var det punktvis råteskade i bunnkarmene, delvis manglende sprosser, manglende glass og knust glass, samt noe utfall av kitt. Trolig hadde skadene oppstått på grunn av manglende vedlikehold samt hærverk. Alle vinduene har blitt totalrenovert. Treverket ble spunset og supplert med sprosser og valset glass.

Til venstre: 2012: Vindu med råteskade i bunnkarm. Til høyre: 2015: Eksempel på ferdig utført arbeid.

Grunnmuren hadde en del utfall mot vest, som nevnt trolig som resultat av vann- og frostsprengning. Her ble løse masser fjernet og det ble pusset i med en kalksementpuss.

2012: Utfall i grunnmuren under døra på baksiden, trolig resultat av vann/frost.

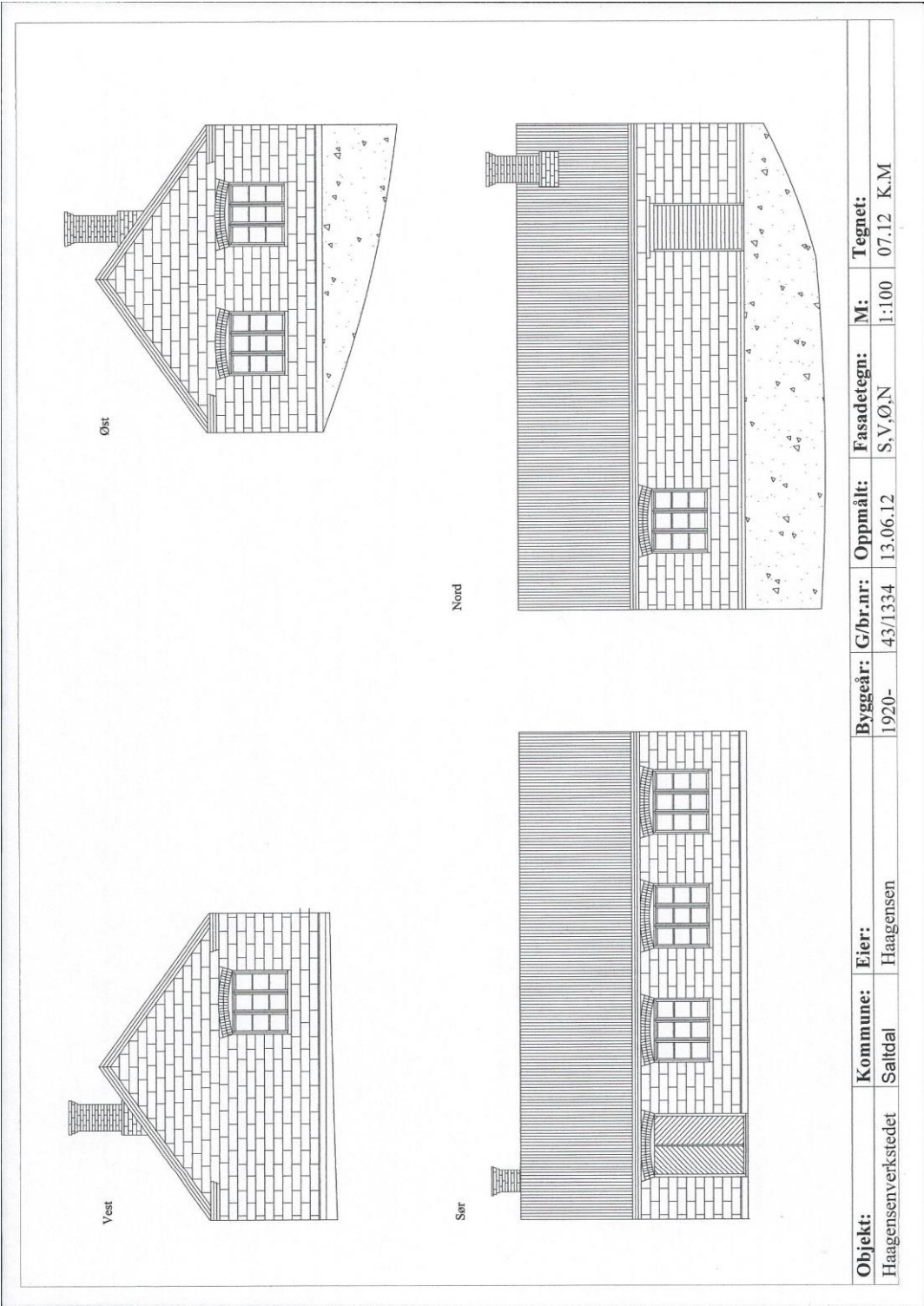
2016: Utbedringer på bygningens bakside (mot nord).

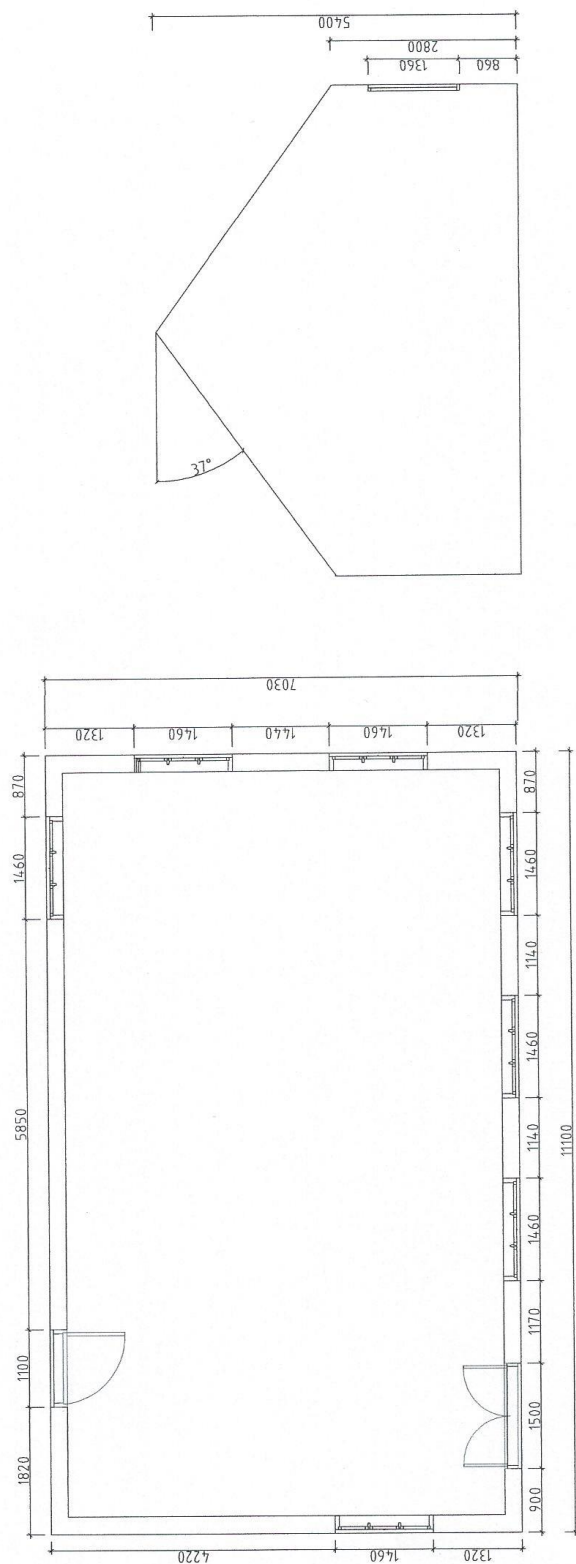
På taket er det bølgeblikkplater med sinusprofil, av engelsk fabrikat. Takplatene er generelt rustne, dette som følge av naturlig slitasje.

Takplate med tydelig løs spik

6. TEGNINGER

Objekt:	Kommune:	Eier:	Byggeår:	G/br.nr:	Oppmålt:	Tegn:	M:	Tegnet:
Haagensenverkstedet	Saltdal	Haagensen	1920-	43/1334	13.06.12	Målsetting	Tilpasset	07.12 K.M

7. LITTERATUR

Hutchinson, Alan 2006/2008: *Saltdal Gård og Slekt Bind 4*. Forlag – Saltdal kommune.

Kristiansen, Åsmund og Linde, Kai 2006: *Tjærelukt og hammerslag – Saltdals båtbyggerhistorie*. Forlag – Saltdal kommune.